

2. Корнюшина Р.В. Зарубежный опыт социальной работы / Р.В. Корнюшина. – Владивосток : Издательство дальневосточного университета, 2004. – 87 с.
3. Лодкина Т.В. Социальная педагогика. Защита семьи и детства : [учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений] / Т.В. Лодкина. – 4-е изд. – М. : Издательский центр «Академия», 2009. – 208 с.
4. Ожегов С.И. Толковый словарь русского языка: 4-е изд., доп. / С.И. Ожегов, Н.Ю. Шведова. – М. : Азбуковник, 1999. – 944 с.
5. Павленок П.Д. Социальная работа с лицами и группами девиантного поведения : [учеб. пособие] / П.Д. Павленок, М.Я. Руднева / отв. ред. П.Д. Павленок. – М. : ИНФРА-М, 2007. – 185 с.
6. Павленок П.Д. Технологии социальной работы с различными группами населения [учеб. пособие] / П.Д. Павленок, М.Я. Руднева / отв. ред. П.Д. Павленок. – М. : ИНФРА-М, 2009. – 272 с.
7. Педагогика : [учебник] / [Л.П. Крившенко и др.] / под ред. Л.П. Крившенко. – М. : Проспект, 2004. – 432 с.
8. Фетисова А.В. Технология работы социального педагога с трудными детьми, имеющими суицидальные наклонности / А.В. Фетисова // Science Time. – № 5. – 2014. – С. 223–224.
9. Шнейдер Л.Б. Девиантное поведение детей и подростков / Л.Б. Шнейдер. – М. : Академический проект, 2005. – 336 с.
10. Штонда О.Г. Дидактичні умови забезпечення наступності у навчанні студентів педагогічних університетів / О.Г. Штонда // Збірник наукових праць «Педагогіка та психологія». – 2015. – № 50. – С. 40–47.

УДК 371.2:355.233

ТЕОРЕТИЧНІ КОНЦЕПТИ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ МАГІСТРАТУРИ

Кравченко В.М., к. мат. н., доцент,
проректор з навчальної роботи
Класичний приватний університет

У статті порушено проблему формування педагогічної компетентності майбутніх викладачів вищої школи в умовах магістратури. Висвітлено наукові підходи до тлумачення понять «компетенція», «компетентність», «педагогічна компетентність». Здійснено спробу визначити сутність педагогічної компетентності майбутнього викладача ВНЗ. Наведено методичні рекомендації щодо підвищення ефективності процесу формування педагогічної компетентності майбутніх викладачів вищої школи.

Ключові слова: викладач вищої школи, компетенція, компетентність, магістратура, педагогічна компетентність, професійна підготовка, формування.

В статье поднята проблема формирования педагогической компетентности будущих преподавателей высшей школы в условиях магистратуры. Освещены научные подходы к толкованию понятий «компетенция», «компетентность», «педагогическая компетентность». Предпринята попытка определить сущность педагогической компетентности будущего преподавателя ВНЗ. Предложены методические рекомендации по повышению эффективности процесса по формированию педагогической компетентности будущих преподавателей высшей школы.

Ключевые слова: преподаватель высшей школы, компетенция, компетентность, магистратура, педагогическая компетентность, профессиональная подготовка, формирование.

Kravchenko V.N. THE THEORETICAL CONCEPTS OF FORMATION OF PEDAGOGICAL COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS IN HIGHER EDUCATION IN MAGISTRATES

The article raised the problem of formation of pedagogical competence of future teachers in higher education in the magistrates. Lit scientific approaches to interpretation of concepts «competence», «expertise», «pedagogical competence». An attempt was made to define the essence of pedagogical competence of future teacher of the University. The guidelines for improving the effectiveness of the process of formation of pedagogical competence of future teachers in higher education proposed.

Key words: teaching, competence, competency, master's degree, pedagogical competence, training, formation.

Постановка проблеми. Під впливом соціально-економічних трансформацій в Україні та спрямованості держави на євроінтеграцію в усіх сферах життєдіяльності суспільства зростають вимоги до якості професійної підготовки майбутніх фахів-

ців, яку можуть забезпечити лише висококваліфіковані, педагогічно компетентні викладачі вищої школи. У сучасних умовах професійної конкуренції на ринку освітніх послуг інколи молодим викладачам ВНЗ бракує професійної самостійності, творчої

ініціативи, досвіду ефективної педагогічної взаємодії, професійної відповідальності, креативного підходу до вирішення професійних завдань. Це зумовлює виникнення проблем, пов'язаних із готовністю майбутнього викладача до професійної адаптації в умовах педагогічної діяльності у вищому навчальному закладі та його конкурентоспроможністю у фаховій діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням формування професійної компетентності приділяли увагу багато українських і зарубіжних науковців: С. Боднар, О. Варецька, Е. Зеєр, О. Крисан, І. Родигіна, Ю. Татур, А. Хуторський (сутність компетентностей); О. Бермус, Н. Бібік, В. Болотов, О. Волкова, Н. Галеева, Е. Зеєр, О. Олейникова, Л. Паращенко, В. Серіков, Л. Тархан, А. Хуторський, Є. Царькова (модернізація освіти на основі компетентного підходу); І. Зимня, О. Овчарук, О. Пометун (методи реалізації компетентного підходу в досвіді зарубіжних країн); Х. Кеурулайнен, О. Локшина, М. Савчин, О. Пащенко (моніторинг рівнів досягнення компетентностей) та ін.

Постановка завдання. Мета статті – висвітлення наукових підходів до тлумачення понять «компетенція», «компетентність», «педагогічна компетентність»; визначення сутності педагогічної компетентності майбутнього викладача ВНЗ; розробка методичних рекомендацій щодо підвищення ефективності процесу формування педагогічної компетентності майбутніх викладачів вищої школи.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на те, що термін «компетентність» часто зустрічається в педагогічній літературі, його дефініції не є однозначними. Тлумачний словник подає досить подібні трактування цих понять. Компетенція – 1) добра обізнаність із чим-небудь; 2) коло повноважень якої-небудь організації, установи чи особи. Компетентний – 1) який має достатні знання в якій-небудь галузі, який із чим-небудь добре обізнаний, тямущий; який ґрунтується на знанні, кваліфікований; 2) який має певні повноваження, повноправний, повновладний [5].

Більшість вітчизняних дослідників під терміном «компетентність» розуміють складну інтегровану якість особистості, що зумовлює можливість здійснювати деяку діяльність, причому мова йде саме не про окремі знання чи вміння й навіть не про сукупність окремих процедур діяльності, а про властивість, що дозволяє людині здійснювати діяльність у цілому [16].

Аналіз наукових джерел дозволив визначити співвідношення між компетентні-

стю та компетенцією. Так, Н. Бібік вважає, що «компетенція» сприймаються як похідне, вужче від поняття «компетентність» [10, с. 48], а І. Зимня зазначає, що «компетентність» завжди є актуальним проявом компетенції [7, с. 17].

Не менш суперечливими є погляди науковців і щодо поняття «компетенція»:

1) на думку А. Хуторського, компетенція – це сукупність взаємопов'язаних якостей особистості (знань, умінь, навичок, способів діяльності), які задаються стосовно визначеного кола предметів і процесів, та необхідні для якісної продуктивної діяльності стосовно них) [19];

2) Е. Зеєр, Е. Симанюк визначають компетенцію як інтегративну цілісність знань, умінь і навичок, які забезпечують професійну діяльність, здібність людини реалізувати на практиці свою компетентність [6, с. 26];

3) Н. Шестак, В. Шестак називають компетенцію характеристикою спеціаліста, виражена через здатність діяти, яка базується на єдності знань, професійного досвіду і поведінки відповідно до мети і ситуації [20, с. 30];

4) С. Боднар трактує її як сукупність освітніх орієнтацій, знань, умінь, навичок і досвіду діяльності учня щодо визначеного кола об'єктів дійсності, необхідних для його соціокультурного існування [3, с. 99];

5) О. Бергмус тлумачить компетенцію як сукупність взаємопов'язаних якостей особистості, які задаються стосовно визначеного кола предметів і процесів [2];

6) Р. Пастушенко називає компетенцію комплексом знань, умінь, емоційно-ціннісних ставлень, творчих здібностей, які формують потенціал пізнавальної і професійної діяльності чи діяльності людини у щоденних життєвих ситуаціях [13];

7) Н. Бібік визначає її як реальні вимоги до засвоєння учнями сукупності знань, способів діяльності, досвіду ставлень із певної галузі знань, якостей особистості, яка діє в соціумі [10, с. 49];

8) С. Бондар подає таке визначення: «Компетенції – це здатність розв'язувати проблеми, що забезпечується не лише володінням готовою інформацією, а й інтенсивною участю розуму, досвіду, творчих здібностей особистості» [4, с. 9] тощо.

Якщо компетенція є наперед заданою нормою освітньої підготовки, то компетентність – це якість особистості, необхідна для якісної продуктивної діяльності у певній сфері [12, с. 192].

Дослідниця проблеми професіоналізму А. Маркова [11] визначає компетентність як «індивідуальну характеристику ступеня відповідності вимогам професії». Зрозумі-

ло, що основний акцент переноситься тут на професійну складову компетентності. Подібне визначення пропонує і Дж. Равен: «Компетентність – це специфічна здатність, необхідна для ефективного виконання конкретної дії в певній галузі і яка включає вузькоспеціальні знання, уміння, способи мислення, а також відповідальність за свої дії» (цит. за [4]). Специфіка поглядів андрагогіки знайшла відображення у визначенні «Компетентність – еталонна мета розвитку, досягнення якої забезпечує успішність діяльності дорослої людини в умовах, що змінюються» [14].

Так, угорський педагог Г. Халаш вважає, що поняття «компетентність» «включає в себе широкий спектр соціальних, комунікативних умінь, заснованих на знаннях, досвіді, цінностях, які були отримані в процесі навчання; це є реальна здатність застосування знань на практиці» [17].

Як зазначає О. Овчарук, компетентність є інтегрованою характеристикою якості особистості, результативним блоком, сформованим через досвід, знання, вміння, ставлення, поведінкові реакції [10, с. 93].

Учений С. Боднар називає компетентністю загальну здатність і готовність до продуктивної діяльності, інтегровану характеристика якості особистості, результативний блок, сформований через досвід, знання, вміння, ставлення, поведінкові реакції [3, с. 99].

Дослідник С. Шишов характеризує компетентність як можливість установалення зв'язку між знанням та ситуацією, як здатність знайти процедури (знання та дії), що відповідають проблемі [21, с. 74].

Науковець О. Пометун трактує компетентність як спеціально структурований (організований) набір знань, умінь, навичок і ставлень, яких набувають організовані набори знань, умінь, навичок і ставлень, яких набувають у процесі навчання [10, с. 18].

На думку Б. Кенжебекова, компетентність – це готовність і здатність особистості використовувати теоретичні знання і практичний досвід для вирішення окремих завдань [8, с. 171].

За словами І. Родигіної, компетентність є загальною здатністю, що базується на знаннях, досвіді, цінностях, здібностях, набутих завдяки навчанню [15, с. 149].

Дослідниця І. Зимня вважає, що «компетентність» завжди є актуальним проявом компетенції [7, с. 17]. О. Бергмус визначає її як здатність до вирішення задач і готовність до своєї професійної ролі в тій чи іншій сфері діяльності [2]. Ю. Татур тлумачить компетентність як здібність людини (спеціаліста) реалізувати свій людський потенціал для професійної діяльності [18, с. 15].

У своїй статті «Розвиток життєвої компетентності та соціальної інтеграції: досвід європейських країн» І. Тараненко вказує, що французький учений Ж. Делор, говорячи про вміння та компетентність, називає чотири «опорні види знань»: здобування знань, навчання дії, навчання жити разом, навчання бути. Ці «основи» або «опори» є фундаментальними видами навчання, які визначають компетентність для життєдіяльності та відображають потреби суспільства [17].

Як зазначає І. Родигіна, певне просування в питаннях практичної реалізації положень щодо компетентності особистості може бути досягнуто за умови розуміння специфіки компетентності як загальної здатності, надпредметного утворення, системи життєвих умінь і систематичної роботи, спрямованої на їх формування через реалізацію діяльнісного підходу. «Компетентність – еталонна мета розвитку, досягнення якої забезпечує успішність діяльності дорослої людини в умовах, що змінюються» [14].

Як бачимо, до основних складових поняття «компетенція» вводяться знання, уміння, навички, як і у складових поняття «компетентність». Головна відмінність криється в узагальнюючій характеристиці. На відміну від компетентності, компетенція виступає як інтегрована характеристика фахівця, виражена через потенційну готовність (здатність) до застосування набутих у процесі навчання знань, умінь, навичок, досвіду діяльності.

Але, на нашу думку, наразі проблема формування професійної компетентності вивчена ще недостатньо: так, у педагогіці ще відсутні системні дослідження, присвячені змісту й розвитку педагогічної компетентності майбутніх викладачів вищої школи, та глибокі обґрунтування педагогічних умов цього процесу, не визначено засоби актуалізації формування педагогічної компетентності.

Поняття «професійна компетентність педагога» виражає особисті можливості викладача, що дозволяють йому самостійно й досить ефективно вирішувати педагогічні завдання, сформулюються ним самим або адміністрацією освітньої установи. Для здійснення даної діяльності педагогові необхідно знати педагогічну теорію, уміти й бути готовим застосовувати її на практиці.

Як зазначає О. Коваленко, професійна компетентність педагога – це сукупність суспільно-правової й економічної обізнаності, технічного інтелекту, дидактичного мислення та професійно важливих якостей, таких як працьовитість, комунікабельність, пам'ять, увага, спостережливість, здатність до самооцінки, самоаналізу [9, с. 78–79].

Дослідниця В. Безрукова вважає, що педагог спочатку повинен бути високоморальною людиною: гуманною, вихованою, емоційно чутливою, тактовною [1, с. 158].

Під педагогічною компетентністю можна розуміти єдність його теоретичної й практичної готовності до здійснення своєї професійної діяльності. Н. Кузьміна розглядає професійну компетентність педагога як його поінформованість й авторитетність, як властивість особистості, що дозволяє продуктивно вирішувати навчально-виховні завдання, розраховані, у свою чергу, на формування особистості іншої людини.

Сучасні реалії потребують активізації розвитку компетентності особистості, актуалізації її індивідуальності, здатної вільно орієнтуватися в усіх сферах людського життя, бути компетентною з широкого кола питань (економічних, політичних, соціокультурних тощо) і готовою до стрімких змін у планетарному просторі. Тому, на наше переконання, в процесі професійної підготовки майбутніх викладачів вищої школи необхідно:

- створювати сприятливі й педагогічно комфортні умови, що забезпечують формування здатності до саморозвитку, самоосвіти, самовдосконалення, самозростання до вершин професійно-педагогічної майстерності;

- організувати участь кожного магістранта в постійно діючих психолого-педагогічних практичних семінарах, майстер-класах, круглих столах, присвячених обміну переживаннями педагогічним досвідом;

- стимулювати креативно-ціннісну позицію майбутнього викладача вищої школи в самоосвіті та освоєнні нових професійних знань і вмінь, в оволодінні інноваційними педагогічними технологіями;

- створювати ситуації цілеспрямованого розвитку педагогічної компетентності майбутніх викладачів вищої школи;

- формувати засади конкурентоспроможності та професійної мобільності майбутніх викладачів вищої школи;

- розвивати громадянську та фахову відповідальність, професійну самосвідомість, соціальну активність на основі особистісних якостей та професійних знань, умінь та навичок, набутих у процесі професійної освіти.

Висновки. Отже, спираючись на дослідження феномену професійної компетентності та власне бачення цього питання крізь призму особливостей викладацької діяльності в контексті професійної підготовки майбутніх фахівців, під педагогічною компетентністю викладача вищої школи розуміємо синтез: його всебічної обізнаності з питань загальної педагогіки; глибоких знань із теорії та методики професійної

освіти; здатності до педагогічної творчості й результативної освітньої діяльності у ВНЗ, до виконання професійних обов'язків через сформовані знання, вміння, навички, педагогічний досвід діяльності; готовності до безперервного професійного самовдосконалення через усвідомлену необхідність зростання до педагогічної майстерності.

Серед завдань, що стоять сьогодні перед професійною підготовкою майбутніх викладачів, є формування в студентів-магістрантів уміння самостійно опановувати нові знання, розвивати здібності до високого рівня самоконтролю та самооцінки, збагачувати знання з методики викладання дисциплін у вищій школі й досвід педагогічної діяльності. Розв'язання проблеми формування педагогічної компетентності майбутніх викладачів для ВНЗ вбачаємо в необхідності здійснити якісні зміни в організації та змісті професійної підготовки майбутніх фахівців шляхом залучення їх до пізнавально-творчої діяльності та активної педагогічної практики в умовах магістратури (наприклад, під час викладання дисциплін циклу професійної та практичної підготовки в межах магістратури, зокрема курсів «Педагогічна майстерність» і «Методика викладання фахових дисциплін», що активно впроваджується в Класичному приватному університеті Запоріжжя).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Безрукова В.С. Педагогика. Проективная педагогика. Учебное пособие для инженерно-педагогических институтов и индустриально-педагогических техникумов / В.С. Безрукова. – Екатеринбург : Деловая книга, 1996. – 344 с.
2. Бермус А.Г. Проблемы и перспективы реализации компетентностного подхода в образовании / А.Г. Бермус // Интернет-журнал «Эйдос». – 2005. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа к журн. : <http://eidos.ru/journal/2005/0910-12.htm>.
3. Боднар С. Термінологічний аналіз понять «компетенція» і «компетентність» у педагогіці: сутність та структура / С. Боднар // Освіта і управління. – 2007. – Т. 10. – № 2. – С. 93–99.
4. Боднар С. Компетентність особистості – інтегрований компонент навчальних досягнень учнів / С. Боднар // Біологія і хімія в школі. – 2003. – № 2. – С. 8–9.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови. – К. : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.
6. Зеер Э. Компетентностный подход к модернизации профессионального образования / Э. Зеер, Э. Сыманюк // Высшее образование в России. – 2005. – № 4. – С. 23–30.
7. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. Авторская версия / И.А. Зимняя. – М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 40 с.

8. Кенжебеков Б.Т. Сущность и структура профессиональной компетентности специалиста / Б.Т. Кенжебеков // Высшая школа Казахстана. – 2002. – № 2. – С. 171.
9. Коваленко Е.Э. Дидактические основы профессионально-методической подготовки преподавателей специальных дисциплин : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Е.Э. Коваленко. – Х., 1999. – 407 с.
10. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи (Бібліотека з освітньої політики) / [За заг. ред. О.В. Овчарук]. – К. : «К.І.С.», 2004. – 112 с.
11. Маркова А.К. Психология профессионализма / А.К. Маркова. – М. : Междунар. Гуманит. фонд «Знание», 1996. – 308 с.
12. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка. – 5-е видання, доповнене і перероблене / Н.Є. Мойсеюк. – К., 2007. – 656 с.
13. Пастушенко Р. Проектирование общеобразовательных компетенций образовательной области «Человек и общество» для украинского куррикулума / Р. Пастушенко // Интернет-журнал «Эйдос». – 2007. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа к журн. : <http://eidos.ru/journal/2007/0930-20.htm>.
14. Родигіна І. Діяльнісний підхід до формування базових компетентностей учнів / І. Родигіна // Біологія і хімія в школі. – 2005. – № 1. – С. 34–36.
15. Родигіна І. Шляхи формування основних груп компетентностей учнів / І. Родигіна // Директор школи. Україна. – 2004. – № 8-10. – С. 148–153.
16. Сіданіч І. Професійна компетентність учителя та культура мислення учнів / І. Сіданіч [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.osvita.ua/school/technol/1913>.
17. Тараненко І. Розвиток життєвої компетентності та соціальної інтеграції: досвід європейських країн / І. Тараненко // Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство: науково-методичний збірник / Ред. кол. Н. Софій (голова), І. Єрмаков (керівник авторського колективу і науковий редактор) та ін. – К. : Контекст, 2000. – 336 с.
18. Татур Ю.Г. Компетентностный подход в описании результатов и проектировании стандартов высшего профессионального образования. Авторская версия / Ю.Г. Татур. – М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://technical.bmstu.ru/istch/komp/tatur_II.psd.
19. Хуторской А.В. Ключевые компетенции и образовательные стандарты / А.В. Хуторской // Интернет-журнал «Эйдос». – 2002. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа к журн. : <http://eidos.ru/journal/2002/0423.htm>.
20. Шалин В.В. Толерантность: культурная норма и политическая необходимость / В.В. Шалин. – Ростов н/Д, 2000. – 356 с.
21. Шапар В. Психологічний тлумачний словник / В. Шапар. – Х. : Прапор, 2004. – 640 с.